

Στέρ. Φασουλάκης

ΟΙ ΑΓΓΕΛΙΕΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΒΙΒΛΙΩΝ ΚΑΙ Ο Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

**Συμβολή στή γνώση τῆς παραγωγῆς καί τῆς διακινήσεως
τοῦ βιβλίου κατά τόν 19^ο αἰ.**

Οἱ ἀγγελίες ἐκδόσεως βιβλίων στό πρῶτο μισό τοῦ 19^ο αἰῶνα ἦταν μιά πρακτική πολύ συνηθισμένη, ἀφοῦ ἡ ἔλλειψη, ἀρχικά, καί ἡ σπανιότητα, ἀργότερα, τυπογραφείων, βιβλιοπωλείων, ἐκδοτικῶν οἰκῶν καί βιβλιοδετείων στόν ἑλληνικό χῶρο ἀνάγκαζε τόν συγγραφέα νά ἐπωμίζεται συγχρόνως καί τήν ιδιότητα τοῦ ἐκδότη γιά τό ἔργο του. Στό δεῦτερο μισό τοῦ 19^ο αἰῶνα, μέ τήν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν συναφῶν μέ τή βιβλιοπαραγωγή ἐγκαταστάσεων καί καταστημάτων καί τήν ἐξέλιξη τῶν σχετικῶν ἀσχολιῶν σέ ἐπιχειρήσεις, ὁ συγγραφέας περιορίσθηκε σ' αὐτή του μόνο τήν ιδιότητα, ἐκχωρώντας, ὅλο καί περισσότερο, τή φροντίδα τῆς διακινήσεως (πολλές φορές καί τῆς ἐκδόσεως) τοῦ βιβλίου του στόν ἐκδότη, τόν βιβλιοπώλη ἢ καί τόν τυπογράφο. Ἡ μετάβαση ἀπό τό ἕνα σύστημα στό ἄλλο δέν ἐγινε ἀμέσως. Γιά ἕνα μεγάλο διάστημα, πού φθάνει ὡς τίς ἀρχές τοῦ Κ' αἰῶνα, λειτουργοῦσαν παράλληλα καί τά δύο συστήματα. Ὅσο ὅμως ἐξαπλωνόταν τό νέο σύστημα τόσο τό παλαιό ὑποχωροῦσε, κι ἔτσι στήν ἐποχή μας ἡ συνήθεια τῶν ἀγγελιῶν εἶναι ἀγνωστη, ἐκτός ἴσως σπανιότατων — καί ἐκκεντρικῶν — περιπτώσεων.

Ἄλλά τί ἦσαν ἀκριβῶς αὐτές οἱ ἀγγελίες (πού τιτλοφοροῦνται ἐπίσης μέ τίς λ. *προκήρυξεις, εἰδήσεις, πρόγραμμα, εἰδοποιήσεις, προαγγελία* κ.ἄ.); Ὅταν ὁ συγγραφέας δέν εἶχε ἐξασφαλίσει τα ἔξοδα γιά τήν ἐκδοση ἑνός βιβλίου του μέ ἄλλους τρόπους, π.χ. ἀπό χορηγία κάποιου πλουσίου (ἀλλά καμιά φορά καί ὅταν τά εἶχε ἐξασφαλίσει μερικά ἢ ὀλίκα), κατέφευγε στήν ἐκδοση ἑνός μονοφύλλου (καί σέ σπάνιες περιπτώσεις ἑνός, λιγοσέλιδου πάντως, φυλλάδιου) μέ τό ὅποιο ἀνήγγελλε τή μελλοντική του ἐκδοση δίνοντας μιά ἀδρομερή ἀνάλυση τοῦ περιεχομένου της καί κάποια στοιχεῖα σχετικά μέ τήν ἔκταση, τήν τιμή καί τόν τρόπο καί χρόνο προμηθείας τοῦ βιβλίου του ἀπό τούς συνδρομητές. Τά μονόφυλλα ἢ φυλλάδια αὐτά στέλλονταν ἀπό τόν συγγραφέα σέ διάφορα πρόσωπα μέ τό αἶτημα νά ἐγγραφοῦν συνδρομητές γιά τό ὑπό ἐκδοση βιβλίο. Οἱ πιθανοί συνδρομητές εἶχαν τήν εὐχέρεια νά σημειώσουν ἐκεῖ τό ὄνομα καί τόν ἀριθμό τῶν ἀντιτύπων πού ἐπιθυμοῦσαν καί νά ἐπιστρέψουν τήν ἀγγελία στόν συγγραφέα ἢ τόν ἐκπρόσωπό του. Γιά τόν λόγο αὐτό ἀφηνόταν στήν ἀγγελία ἀρκετός χῶρος ἄγραφος, ὥστε νά σημειώνουν τά πιό πάνω στοιχεῖα περισσότεροι τούς ἑνός συνδρομητές. Ἡ καταβολή τοῦ

άντιτίμου γινόταν συνήθως κατά την παραλαβή του βιβλίου, αλλά υπήρχε και η περίπτωση προκαταβολής της αξίας του —αυτό ήταν συνάρτηση των συμφωνιών συγγραφέα και τυπογράφου και των οικονομικών δυνατοτήτων του πρώτου.

Έκτός από αυτές τις αυτότελες άγγελίες γίνονταν και άλλες (συνήθως πιό περιορισμένες σέ έκταση), παράλληλα ή άποκλειστικά, μέσω περιοδικών ή έφημερίδων. Γι' αυτές, πού δέν άποτελούν βιβλιογραφικές μονάδες, δέν θά γίνει λόγος έδω.

Κατά την έκδοση του βιβλίου ό συγγραφέας προνοούσε συνήθως, αλλά όχι πάντοτε, νά προσθέσει στό τέλος του έργου του πίνακα των συνδρομητών. Τό νόημά του ήταν άφενός νά άνταμείψει ήθικά ό συγγραφέας - έκδότης τούς συνδρομητές του και άφετέρου νά τούς δώσει ένα είδος άποδείξεως, νά έπιβεβαιώσει δηλαδή την καταβολή των χρημάτων τους. Τή σημασία των καταλόγων αυτών (όπου δημοσιεύονται) για τόν ιστορικό έδειξε ό Φ. 'Ηλιού¹. Θά πρόσθετα δύο στοιχεία, ότι συμβάλλουν στή γνώση α' τής ιστορικής προσωπογραφίας και β' τής κινητικότητας των έπώνυμων άτομων, όταν οι κατάλογοι είναι συντεγμένοι κατά τόπους.

Άπό όσα γενικά είπαμε ως τώρα και προτού δοΰμε τό συγκεκριμένο θέμα μας, χρήσιμο γιά την έρευνά μας είναι νά έπισημάνουμε τούς χώρους εύρέσεως τέτοιων άυτοτελών άγγελιών. Οι περισσότερες βέβαια μετά την άποστολή τους πρέπει νά καταστρέφονταν. Έντούτοις σέ τρεις χώρους υπάρχουν μεγάλες πιθανότητες έντοπισμού τους: 1. στα κατάλοιπα του συγγραφέα ή των αντιπροσώπων του, 2. στα κατάλοιπα των άποδεκτών τους, όταν αυτοί δέν άνταποκρίνονταν στό αίτημα του συγγραφέα, και 3. στα κατάλοιπα συλλεκτών² πού καμιά φορά τς βιβλιοδετούσαν μαζί μέ τό βιβλίό πού άνήγγελλαν.

Τήν αξία των άγγελιών έχω ήδη, πολύ γενικά, έπισημάνει³. Όμως, κοντά στή γνώση τής παραγωγής και διακινήσεως του βιβλίου στόν ΙΘ' αιώνα και τής ιδεολογίας των συγγραφέων, μπορούμε να προσθέσουμε και τή μαρτυρία πού άποκομίζομε από τόν συσχετισμό των άγγελιών μέ τούς καταλόγους συνδρομητών, από τόν όποίο θά δοΰμε την άνταπόκριση του κοινού στήν έκκληση του κάθε συγγραφέα και στό θέμα άκόμη του βιβλίου του. Βέβαια, έδω πρέπει νά σημειώσουμε ότι όλες οι άγγελίες έκδόσεως βιβλίων δέν προϋποθέτουν όπωσδήπο-

1. Φιλίππου 'Ηλιού, «Βιβλία μέ συνδρομητές. Ι. Τα χρόνια του Διαφωτισμού (1749-1821)», *Ο έρανιστής*, ΙΒ' (1975), σσ. 101-179, και «Βιβλία μέ συνδρομητές (1749-1821): Νέα στοιχεία», ό.π., ΙΖ' (1980), σσ. 285-295.

2. Βλ. Στέρ. Φασουλάκη, *Άγνωστες άγγελίες έκδόσεως βιβλίων τυπωμένες στη Γαλλία, την Ίταλία και την Έλλάδα: Προσθήκες στήν "Έλληνική βιβλιογραφία 1800-1863"*, Αθήνα 1979, σσ. 3-4.

3. Στέρ. Φασουλάκη, ό.π.

τε και την έκδοση του βιβλίου, πού σε κάποιες περιπτώσεις ή δεν εκδόθηκε καθόλου ή εκδόθηκε μερικά αλλά δεν ολοκληρώθηκε ή εκδόθηκε πολύ αργότερα, όποτε, ένδεχομένως, απαιτήθηκε καινούργια άγγελία. Για όλες τις περιπτώσεις υπάρχουν παραδείγματα αλλά αυτά θά τά έξετάσουμε κατά είδος σε μία γενικότερη μελέτη.

Έδω μās ένδιαφέρει τώρα ή περίπτωση του Δημητρίου Ν. Βερναρδάκη (1833-1907) ό όποιος, όταν έμφανίσθηκε, πολύ νέος, στόν πνευματικό όρίζοντα, έκανε χρήση της παραδοσιακής μεθόδου τών άγγελιών, σε μία εποχή πού τό σύστημα αυτό ύποχωρούσε συνεχώς. Αίτια της χρησιμοποίησέως του ήσαν όχι μόνο τό ότι τό νέο «άστéρι» ήταν άγνωστο στόν χώρο τών Γραμμάτων αλλά και γιατί ή ηλικία του δεν προοιώνιζε την έπιτυχία τών πρώτων του βιβλίων μέ το νέο σύστημα του έπαγγελματία εκδότη (πάντοτε έπιφυλακτικού μπροστά στόν κίνδυνο νά μη διαθέσει τά βιβλία νεαρών προσώπων), τό όποιο είχε πιά άρχίσει νά έπεκτείνεται και έτσι νά παραγκωνίζει τό παλιό.

Ό Δ. Ν. Βερναρδάκης εισέβαλε στά Γράμματα μ' ένα δυναμικό τρόπο. Σε ηλικία 18 ετών δημοσίευσε τό ρομαντικό ποίημα «Η ψυχή»⁴ και την ίδια χρονιά τύπωσε την πρώτη Άγγελία,⁵ μέ την όποία έκανε γνωστή την προσεχή έκδοση δύο μεταφράσεών του από τον Ρακίνα, της τραγωδίας Άλέξανδρος ό Μέγας και μαζί της ώδης Η νύμφη του Σηκόνα⁶. Και στά δύο είχε χρησιμοποιήσει τό όνομα Δ. Ν. Τρανταλίδης πού δεν είναι ακριβώς ψευδώνυμο, αλλά παράγωγο προερχόμενο από τό επώνυμο της μητέρας του Μελισσηνής Τραντάλη⁷.

Και άφου ό λόγος μās έφερε σ' αυτήν την παρατήρηση, ίσως δεν είναι άσχετο νά την έπεκτείνουμε διευκρινώντας ότι στό επόμενο έργο του⁸ ό Βερναρδάκης χρησιμοποίησε τον τύπο Δημήτριος Βερναρδάκης, ταλαντευόμενος μεταξύ του μητρικού αλλά λοιοφαινοϋς Τρανταλίδης και του πατρικού αλλά ξενόηχου Βερναρδάκης. Ένα χρόνο μετά, τό 1855, ό Βερναρδάκης εισόρμησε στόν φιλολογικό στίβο μέ ένα πολεμικό βιβλίο⁹ έναντίον του Γ. Χρυσοβέργη και υπέρ

4. Δ. Ν. Τρανταλίδου, «Η ψυχή. (Romance)», *Πανδώρα*, Β' (1851-1852), σσ. 774-776.

5. Δ. Ν. Τρανταλίδου, Άγγελία, [Αθήνα 1851]. Τό κείμενο της αναδημοσιεύεται έδώ, άρ. 1.

6. Τό βιβλίο δεν φαίνεται νά εκδόθηκε ποτέ.

7. Βλ. [Ανωμόμου], «Δημήτριος Ν. Βερναρδάκης (βιογραφικόν σημείωμα)», Έθνικόν ήμερολόγιον, ΚΓ' (1908), σ. 18, και Μιχαήλ Ι. Μιχαηλίδου, *Λεσβιακά σελίδες*, Α': Βίος και έργα Δημητρίου Ν. Βερναρδάκη, Μυτιλήνη 1909, σ. 7.

8. Δημητρίου Βερναρδάκη, *Γρασομομαχία: Έπίλλιον ήρωικοκοωμικόν*, Αθήνα 1854.

9. Δ.Τ. Βερναρδάκη, *Τό τραγάλιον του δοκησιόφου ή Αυτόσχέδιος άπάντησις εις τον Κ. Γ. Χρυσοβέργην*, Αθήνα 1855. Στόν πρόλογο ύπογράφει: Δ. Τρανταλίδης - Βερναρδάκης.

του Κ. Ἀσωπίου. Σ' αὐτό χρησιμοποίησε τόν συνδυασμό Δ. *Τ(ρανταλί-δης) Βερναρδάκης*. Τό κανονικό ὄνομά του Δ. Ν. Βερναρδάκης σταθεροποιήθηκε ἀπό τό 1855-1856. "Ἄν κάνω αὐτές τίς διευκρινήσεις εἶναι γιά νά δώσω τό ἐρέθισμα στόν μελλοντικό ψυχογράφο καί χαρακτηρισμό τοῦ Δ. Βερναρδάκη νά ἐξετάσει: α' τήν ἀρχική προτίμηση τοῦ Βερναρδάκη στό ἐπώνυμο τῆς μητέρας καί ὄχι τοῦ πατέρα του καί β' τήν ἀστάθεια καί τόν πληθωρισμό τῶν ἐνεργειῶν καί ἐπιδιώξεῶν του σέ σχέση μέ τήν οικονομική κατάσταση τῆς οἰκογενείας του πού, ὅσο ξέρομε, δέν ἦταν καθόλου καλή¹⁰. Παντοῦ, ὅταν π.χ. ὑπερασπίζεται ἢ ἐκθειάζεται τούς καθηγητές του Κ. Ἀσώπιο, Κ. Παπαρρηγόπουλο καί Θ. Μανούση,¹¹ διαφαίνεται νά ζητᾶ κάποιο στήριγμα.

"Ὑστερα ἀπό τή διευκρινητική παρέκβαση, ἄς ξαναγυρίσουμε στίς ἀγγελίες καί τά ἐργογραφικά τοῦ Δ. Βερναρδάκη. Ἀπό τό 1855 ὡς τό 1862 δημοσίευσε ἀρκετά ἔργα του, ἀνάμεσά τους τήν ὠδή *Εἰρηναίω Θυραίῳ*...¹² καί τά πολύ γνωστά δράματά του *Μαρία Δοξαπατρή* καί *Κυψελίδαι*. Τό 1862, λίγο μετά τήν ἐκλογή του σέ καθηγητή τοῦ Πανεπιστημίου (σέ ἡλικία 28 ἐτῶν), ἐξέδωσε ἄλλη Ἄγγελία μέ τήν ὄποια ἀνήγγελλε τήν ἐκδοση τοῦ ἐπικολυρικοῦ ποιήματός του *Ὁ πλάνης*¹³. Τό ποίημα ἄρχισε νά τυπώνεται ἀλλά δέν ὀλοκληρώθηκε ποτέ. Ἀπό τήν ἐκδοση αὐτή σώζεται μόνο τό πρῶτο τυπογραφικό (σσ. 1-16)¹⁴. Ἴσως οἱ ἀσχολίες του στό Πανεπιστήμιο, ἴσως τό μὴ ἀποδοτικό πιά σύστημα τῶν ἀγγελιῶν σταμάτησαν τήν ἐκδοση ἐκεῖ. Τήν ἴδια χρονιά ἐξάλλου κυκλοφόρησε καί τρίτη ἀγγελία μέ τήν ὄποια ἀνήγγελλε τήν ἐκδοση τῆς δωδεκάτομης *Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος* τοῦ Γεωργίου Γρότε (George Grote) σέ ἑλληνική μετάφραση¹⁵. Τό ἔργο δέν

10. Μ. Ι. Μιχαηλίδου, ὀ.π., σσ. 8-9.

11. Δ. Τ. Βερναρδάκη, *Τὸ τραγῳδίον τοῦ δοκησιόφου* κλπ., ὀ.π., καί Δ. Ν. Βερναρδάκη, *Λόγος εἰσιτήριος εἰς τὸ μάθημα τῆς γενικῆς ἱστορίας*, Ἀθήνα 1862, σσ. 3-10, Πρβλ. Μ. Ι. Μιχαηλίδου, ὀ.π., σσ. 13, 19-20 καί 67, σμμ.

12. *Εἰρηναίω Θυραίῳ*, τήν τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ πεντηκονταετηρίδα δι' ἐορτῆς ἀγοντι, εἶδος πινδαριστῆ ποιήσας ἐξ ὀνόματος τῶν ἐν Μονάχῳ καί ἄλλων ἐν Γερμανίᾳ μαθητῶν Ἑλλήνων τῆ ἰη' Ἰουνίου τοῦ ἈΩΝΗ' ἔτους προσήνεγκε Δημήτριος Βερναρδάκης, [Μόναχο 1858]. Τό κείμενό της ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ, ἀρ. 2.

13. Δ. Ν. Βερναρδάκη, Ἄγγελία, [Ἀθήνα 1862]. Πρβλ. Φιλίππου Ἡλιοῦ, Ἑλληνική Βιβλιογραφία 1800-1863: Προσθήκες - Συμπληρώσεις, Ἀθήνα 1983, σ. 295, ἀρ. 1618· δὲν ἀναγγέλλει πάντως τήν ἐκδοση τῶν *Κυψελιδῶν* (1860). Τό κείμενό της ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ, ἀρ. 3.

14. Ὁ Πλάνης. Ἄσμα πρῶτον (δὲν ὀλοκληρώνεται). Ἀποσπάσματα ἀπὸ ἄλλα ἄσματα δημοσίευσε ὁ Παν. Σαμάρας, Ἀνέκδοτα τραγοῦδια Δ. Ν. Βερναρδάκη, Μυτιλήνη 1937, σσ. 13-20, καί Λεσβιακὸν ἡμερολόγιον 1950, Μυτιλήνη 1950, σσ. 19-20.

15. Δημητρίου Ν. Βερναρδάκη, Προκήρυξις Ἑλληνικῆς μεταφράσεως καὶ ἐκδόσεως τῆς δωδεκατόμου Ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος τοῦ Γεωργίου Γρότε, [Ἀθήνα 1862]. Πρβλ. Φ. Ἡλιοῦ, Ἑλληνική Βιβλιογραφία κλπ., ὀ.π., σ. 253, ἀρ. 1393. Τό κείμενό της δημοσιεύθηκε καὶ στήν Πανδώρα, ΙΓ' (1862-1863), σσ. 556-558.

είδε αι αυτό τό φῶς τῆς δημοσιότητας. Ἡ ἐμπλοκή του σέ φιλολογικές ἔριδες μέ τούς Θ. Λιθαδά, Κ. Κόντο, Δ. Θερειανό, Γ. Χατζιδάκη κ.ά.¹⁶ τόν ἀπομάκρυναν ἀπό τό κύριο ἔργο του. Ἀκόμη καί τό τρίτομο *Ἐγχειρίδιον γενικῆς ἱστορίας*, τοῦ ὁποίου ὁ Α' τόμος ἐκδόθηκε τό 1867, δέν συμπληρώθηκε ποτέ¹⁷. Το 1869, ἀηδιασμένος καί ἀπογοητευμένος, παραιτήθηκε ἀπό τό Πανεπιστήμιο καί ἀποσύρθηκε στή Μυτιλήνη.

Στήν ἰδιαίτερη πατρίδα του ἀσχολήθηκε μέ τή συγγραφή σχολικῶν ἐγχειριδίων, ποιημάτων, κριτικῶν, τήν ἐκπόνηση μεταφράσεων καί, πάνω ἀπ' ὅλα, μέ τή φιλολογική ἐκδοση τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδη (σέ τρεῖς τόμους, 1888-1903). Δύο ἀκόμη ἀγγελίες τοῦ Δ. Βερναρδάκη σώζονται ἀπό αὐτή τήν περίοδο, κι ἴσως δέν εἶναι οἱ μόνες. Ἡ μία (1893)¹⁸ ἀναγγέλλει τήν ἐκδοση τῆς *Φαύστας* (1894) καί ἡ ἄλλη (1895)¹⁹ τήν ἐκδοση τοῦ Β' τόμου τοῦ Εὐριπίδη.

Ἀπό τίς πέντε γνωστές σέ μᾶς ἀγγελίες τοῦ Δ. Βερναρδάκη, οἱ τρεῖς (μία τοῦ 1851 καί δύο τοῦ 1862) ἐκδόθηκαν σέ ἐποχή πού δέν ἦταν ἀκόμη γνωστός ὁ νεαρός συντάκτης τους. Δέν πρέπει νά εἶναι ἀπλή σύμπτωση ὅτι ἀπό τά βιβλία πού ἀναγγέλλονταν σ' αὐτές, τά δύο δέν ἐκδόθηκαν ἐνῶν τό τρίτο ἔμεινε ἀσυμπλήρωτο. Εἶναι πολύ πιθανό ὅτι ἡ χρήση τοῦ παλιοῦ συστήματος ἀγγελιῶν - συνδρομητῶν, μέ τήν ὑποχώρησή του, συνέβαλε καί αὐτή, κοντά στά ἄλλα, στή μὴ πραγματοποίηση τῶν προθέσεων τοῦ συγγραφέα. Οἱ ὑπόλοιπες δύο (1893 καί 1895) ἐμφανίσθηκαν πολύ ἄργά, ὅταν ὁ συντάκτης τους, ὠριμος καί πολύ γνωστός ἀλλά ἀποτραβηγμένος στήν ἐπαρχία (καί μάλιστα τουρκοκρατούμενη), μποροῦσε ἀκόμη νά χρησιμοποιήσει μέ ἀπόδοση ἕνα σύστημα πού στό κέντρο εἶχε ἤδη παρακμάσει, σχεδόν ἐκλείψει.

16. Βλ. Μ. Ι. Μιχαηλίδου, ὁ.π., σσ. 13-15 καί 31-42, καί Γεωργίου Ἀνδρ. Χριστοδούλου, *Κωνσταντῖνος Στ. Κόντος 1834-1909*, Α', Ἀθήνα 1979, *passim*. Πρβλ. Ἰωάννου Γ. Ταϊφράκου, «Κοραῆς καί Cobet», *Χισκά χρονικά*, ΙΕ' (1983), σσ. 28-54.

17. Τό θέμα τῆς *Γενικῆς ἱστορίας*, σχεδιασμένης σέ 16 τόμους, μέ βάση τὰ μαθήματα τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη στό Πανεπιστήμιο, ξαναγύρισε τό 1889 καί ἐπρόκειτο τό ἔργο νά δημοσιευθεῖ μέ ἔξοδα τοῦ Γεωργίου Ἀθέρωφ, ἀλλά καί αὐτή ἡ προσπάθεια ναυάγησε ἐνεκα κλονισμοῦ τῆς ὑγείας τοῦ Βερναρδάκη. Τῆ σχετική ἀλληλογραφία Ἀθέρωφ - Βερναρδάκη βλ. στήν ἐφ. *Ἡ ἀλήθεια*, ἀρ. 209/37 (Ἀθήνα, 14. ΙΧ. 1908), σσ. 1-2. Τό κείμενο τῆς ἀπαντήσεως τοῦ Βερναρδάκη (12/24 VII. 1889) ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ, ἀρ. 4.

18. Δ. Ν. Βερναρδάκη, *Φαύστα, δράμα ἱστορικόν εἰς πράξεις πέντε, παρασταθὲν τὸ πρῶτον ἀπὸ τῆς σκηνῆς τοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου Ὁμοιοίας τῆ 21 Σεπτεμβρίου 1893*, [Μυτιλήνη 1893]. Τό κείμενο τῆς ἀγγελίας ἀναδημοσιεύεται ἐδῶ, ἀρ. 5.

19. Δ. Ν. Βερναρδάκη, *Ἀγγελία*, [Μυτιλήνη 1895]. Τό μονόφυλλο αὐτό δέν τὸ εἶδα· τὸ καταγράψω μέ βάση τὰ στοιχεῖα πού μοῦ ἔδωσε ὁ κ. Παντελής Ἀργύρης, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ, ὅπως καί τὸν κ. Λ. Κωστακιώτη, γιὰ τὴ διευκόλυνση τῆς ἔρευνάς μου.

ΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1

**Ἄγγελία ἐκδόσεως ἔργων τοῦ Ρακίνα σὲ μετάφραση
Δ. Ν. Βερναρδάκη**

Ἄγγελία. "Ὅτι ἡ Τραγωδία, ὁ εὐθαλής οὔτος κλάδος... [Στὸ τέλος:] Ἐν Ἀθήναις, τὴν 2 Νοεμβρίου, 1851. Δ. Ν. Τρανταλίδης.

Μονόφυλλο (ἡ σ. 2 λευκὴ), διαστ. 0,295×0,205 μ.

ΑΓΓΕΛΙΑ

Ἐπιπένη Τραγωδία, ὁ εὐθαλής οὔτος κλάδος τοῦ θεοῦ τῆς Ποιήσεως δένδρου, εἶναι ἡ τερπνοτέρα διανοητικὴ τροφή παντὸς ἐξηγουετισμένου ἀνθρώπου, τοῦτο παρ' ἀπάντων ὁμολογεῖται· οὐδὲ δύναται τις νὰ ἀρνηθῆ τὴν ἀπ' αὐτῆς μεγάλην καὶ ὑψηλὴν τῶν κοινωνιῶν ὠφέλειαν, πρὸς τῶν ὁποίων τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν πρόοδον καὶ ἀνάπτυξιν οἶον συμπαρομαρτοῦσα καὶ συμπαρεπομένη, ἀνθεὶ καὶ ἀκμάζει, ὅταν καὶ αὐταὶ ἀκμάζουσι καὶ ἀνθῶσι. Καὶ τῶντι· τί ἄλλο ἐξυψώνει τοσοῦτον τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου, μεταρσιοῦν αὐτὴν εἰς τὴν χώραν τῶν μεγάλων καὶ ὑψηλῶν αἰσθημάτων, ἢ διαπλάττει τὸ ἦθος ἐπὶ τὸ εὐγενέστερον πάντοτε καὶ χρηστότερον, ὅσον ἡ Τραγωδία;

Τοιαύτη οὔσα ἡ τραγωδία, ἀνεπτύχθη μὲν τὸ πρῶτον καὶ ἐτελειοποιήθη παρὰ τοῖς ἡμετέροις προγόνοις· ἀλλὰ, μετὰ τῆς πολιτικῆς αὐτῶν πτώσεως συνεκπεσοῦσα καὶ αὐτὴ καὶ παραμεληθεῖσα, ἀνέλαμψεν ὕστερον ἐν τῇ δυτικῇ Εὐρώπῃ, ἐξαιρέτως δὲ ἐν τῇ Γαλλίᾳ κατὰ τὸν 17^{ον} αἰῶνα, ὅτε, ἄλλος τῆς Γαλλίας Μακίνας ὁ πολὺς ἐκεῖνος 18^{ος}· Λουδοβίκος, προῆγαγεν ἐπὶ τοσοῦτον τὴν ἐθνικὴν φιλολογίαν, ὥστε ὁ αἰὼν ἐκεῖνος νὰ ἐπικληθῆ φιλολογικὸς αἰὼν Λουδοβίκου τοῦ 18^{ου} ἢ τοῦ Γαλλικὸς. Ἐπὶ τούτου δὲ ἀνέλαμψαν καὶ οἱ περίφημοι τραγωδοποιοί, ὁ περικλεῆς Πέτρος Κορνῆλιος καὶ ὁ ὀλίγου δεῖν εἰς ἄκρον τῆς τέχνης ἐληλακὸς Ρακίνας, ἐφ' ὧν ἡ δραματικὴ τέχνη, τὸ μεγαλεῖτερον μέρος τοῦ σταδίου αὐτῆς διελάσασα εἰς τὸν ὑπατον σχεδὸν βαθμὸν τῆς τελειότητος αὐτῆς προῆλθεν, ὑφ' οὐδενὸς ἔκτοτε μέχρι καὶ τοῦδε οὐδὲ μικρὸν εἰς τὰ πρόσω προενεχθέντα.

Ἡ τὰ νῦν εἰσέτι πτωχὴ μας φιλολογία, ἐκτὸς ἄλλων παντοειδῶν τῶν Εὐρωπαϊῶν γλωσσῶν μεταφρασμάτων, ἐπλουτίσθη καὶ δι' ἰκανῶν τραγωδιῶν καὶ ἄλλοθεν μὲν, μάλιστα δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων γάλλων δραματοῦργων Κορνηλίου καὶ Ρακίνα. Ἐκ τῶν πλείστου λόγου ἀξίων δραμάτων τοῦ δευτέρου τούτου διεκπεραιώσαντες καὶ ἡμεῖς μετάφρασιν τοῦ τραγωδίας τῆς εφηγερομένης ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Ὁ ΜΕΓΑΣ, τολμῶμεν νὰ προσενέγκωμεν αὐτὴν εἰς τὸ Δημόσιον. Εἰς τὴν μετάφρασιν ταύτην, γεγομένην δι' ἰαμβικῶν δωδεκασλλαθῶν στίχων, ἐλπίζομεν ὅτι θέλομεν τύχη γενναίαν παρὰ τῶν φιλομούσων συνδρο-

μῆς καὶ διὰ πολλὰς μὲν ἄλλας ἀρετὰς τοῦ δράματος, ὄντος καὶ τούτου ἐκ τῶν ἀξιολογωτέρων τοῦ ποιητοῦ, πρὸ πάντων δὲ διὰ τὸ τὰ μάλιστα ἡμῖν ἐνδιαφέρον τοῦτο, ὅτι ὑπόθεσιν ἔχει τὰ κατὰ τὸν πρὸς τὸν Πῶρον λαμπρὸν ἐκείνον πόλεμον τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, τοῦ μεγάλου ἐκείνου Νοός, ὃν ἔτεκεν ἡ μεγάλη καὶ καλλιτόκος ἡμῶν πατρίς, τοῦ συλλαβόντος καὶ ὀλίγου δεῖν ἐκτελέσαντος τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἰδέαν, ἧς ἡ ἐντελής πραγματοποίησις ἐναπόκειται ἴσως εἰς ἡμᾶς τοὺς ἀπογόνους Ἐκείνου.

Εἰς τὸ τέλος τοῦ βιβλίου θέλομεν προσθήσῃ ἐν ἐπιμέτρῳ καὶ μετὰφρασιν εἰς ὁμοιοκαταλήκτους στίχους τῆς διαθρυλλήτου ᾠδῆς τοῦ Ρακίνα τῆς ἐπιγραφομένης *Η ΝΥΜΦΗ ΤΟΥ ΣΗΚΟΑΝΑ*. Τὸ ποίημα τοῦτο, πρῶτον αὐτοῦ δοκίμιον, ἐδημοσίευσεν ὁ Ρακίνας τὸ 1660 ὅτε ὁ βασιλεὺς ἐνυμφεῦετο τὴν ἐξ Ἰσπανίας Μαρίαν Θηρεσίαν. Ἡ ὑδοκίμησε δὲ τὰ μάλιστα ἡ Ὡδὴ αὕτη, κριθεῖσα ἡ ἀρίστη πασῶν, ὅσαι ἐποιήθησαν περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, δηλ. τοῦ γάμου τοῦ βασιλέως. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ ἐπὶ τῇ κατ' εἰσήγησιν τοῦ περιφήμου Χαπελαίνου προτάσει τοῦ ὑπουργοῦ Κολβέρτου, ἐστάλη παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὸν ποιητὴν βραβεῖον ἑκατὸν λουδοβικείων, τὸ ὅποιον ἐχρησίμευσεν ὡς φερέγγυος προεπαγγελία τῆς μελλούσης ἐξ 600 λιρῶν συντάξεώς του. Ἐκτοτε δὲ ὁ ἄγνωστος τῶς ποιητῆς ἤρξατο ταμιευόμενος τὰ μεγάλα καὶ πλοῦσια τῆς φιλολογικῆς αὐτοῦ φήμης κεφάλαια.

Τὸ βιβλίον, περιέχον, ὡς εἴρηται, τὴν Ὡδὴν καὶ τὴν Τραγῶδιαν, καὶ συγκεκριμένον ἐξ 8-9 περίπου τυπογραφικῶν φύλλων, θέλει τιμᾶσθαι διὰ τοὺς ΚΚ. συνδρομητὰς, ὧν τὰ ὀνόματα θέλουσι καταχωρισθῆ ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου, δραχμῶν 2, πληρωτέων ἅμα τῇ παραλαβῇ αὐτοῦ.

Ἐν Αθήναις, τὴν 2 Νοεμβρίου, 1851.

Δ. Ν. ΤΡΑΝΤΑΛΙΔΗΣ

2

Ὡδὴ στὸν Εἰρηναῖο Θεῖρσιο τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη

Εἰρηναῖφ Θυρσίφ τὴν τῆς διδασκαλίας πεντηκονταετηρίδα...
[στὸ τέλος: τὰ ὀνόματα τῶν Ἑλλήνων φοιτητῶν τῆς Γερμανίας].
Μονόφυλλο (ἢ σ. 2. λευκῆ), διαστ. 0,60×0,40 μ.

ΕΙΡΗΝΑΙΩΙ ΘΥΡΣΙΩΙ,
ΤΗΝ ΤΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΑΥΤΟΥ ΠΕΝΤΗΚΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΔΙ' ΕΟΡΤΗΣ
ΑΓΟΝΤΙ,

ΕΙΔΟΣ ΠΙΝΔΑΡΙΣΤΙ
ΠΟΙΗΣΑΣ ΕΞ ΟΝΟΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΕΝ ΜΟΝΑΧΩΙ
ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑΙ
ΜΑΘΗΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΤΗΙ ΙΗ' ΙΟΥΝΙΟΥ ΤΟΥ
ΑΩΝΗ' ΕΤΟΥΣ ΠΡΟΣΗΝΕΓΚΕ
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

στροφή α΄.

Σέμν' άνελθεῖν δώματα σάμερον άνδρός χρη σοφοῦ,
 κώμόν τε πεντηκονταετηρίδος ἄμμε,
 παῖδες Ἑλλάνων, οἱ ἀγεῖρεν· ἄτων δὲ ρεφάνων ἐπέων τις
 ἀδυμελῆ νέος εἴραιοι Θυρσίω
 ὕμνον, ἔθειραν ἰών
 πολιὰν ἀνδησάτω.
 θυμέ, τόλμαν ἀλλ' ἐλὼν

ἀντιστροφή α΄.

τὰν λεόντων νῦν, ἴθ', ἰοπλοκάμων Μοισᾶν δίφρον
 ἂν λυδίᾳ φόρμιγγι συναντόμενόν με
 βᾶσον ἀρχαῖον· Μονάχῳ δ' ἐπι τόξον τοι τανύσαντες οἴσοις
 βάλλομεν εὐκλέας ὀρθᾶς ἐκ φρενός,
 καλλιχόρῳ πόλει,
 Βένος ἂν τε κτίσαστο,
 ἀγλαῶ φέρβων νόον

ἐπωδὸς α΄.

ἄνθει σοφίας, ἅμα ἔργῳ δ' αἰσιᾶν
 πρόσβαλεν οὐκ ἄτερ ὀρνίχων χέρα εὐκλεεῖ
 θεῖος ἀνήρ. ἱερᾶν γὰρ ἐκ' ῥοᾶν
 ἰχθὺν ἄναυδον ἐρύσσαις
 λάθροιο Ἰσαρος ἀγρευτᾶ καλάμῳ, δέρας ὕγρον
 ἔκτανύεσκε μαχαίρα. γαστέρος εὔρε δὲ δοιοὺς κλαῖδας
 ἐν μυχοῖς, Ζητὸς ἀμαϊμάκετον
 τέρας, τὸ θαύμαινε ραθεῖς.

στροφή β΄.

ἄρεος δ' εὐρῶν πέρι ἐσσομένου πιζὸν Βένος
 τὸ ξύμβολον, τειχῆρες ἔδος πάρ' ἄνακτος
 βαῖνε χαίρων, εὔρεν ὃν ἤμενον ἐν θῶκῳ περικαλλεῖ, σᾶμα
 φράσσε τε καὶ θεόθεν πεπρωμένον.
 οὐδὲ χαμαιπετέας
 ἀπέριψέν τοι λόγους
 μάντις, ἀκράντοισί τε

ἀντιστροφή β΄.

οὐκ ἔπεσσι δὴ τότε' ἐφάπατ' ἐπεὶ κηῶδες
 δεῖμέν τε ναόν, πάρ' θ' ἱεροῖσι ῥεέθροις
 Ἰσαρος πόλιν κτίσεν, ἂν τε ἀέξων ἔσπεθ' ὃ πᾶς χρόνος ἐρπων.
 δυσπαλὲς ἔργμα τ' ἀνυσθὲν τοῦς πέλας
 ναιετάοντας ἄμᾳ
 ὀχετὸν μὲν δαίτους
 ὤσεν εἰς ἄτας βαθύν,

ἐπωδὸς β'.

νικαφορίαῖσι δὲ δόξα Βαυαροῦς
προσπέλασεν σὺν ἀπείρῳ ἵπποδάμους, στεφάνοις
τῶν κορουφᾶν ἀνέδησαν ἄξεος.
ἢ 'ρ' ἄκατον πλόου ἔξω
ὡς ὅτε εἰναλίαν ὄρφναν ἐς ἀπείρονα νυκτὸς
ὠκύποροι ἀνέμων ῥιπαὶ με βάλον. πεδόθεν νῦν μοι ἔλα.
εἶπον, αἰγλᾶντα τίς ἀμφὶ πόλει
ἄρα κλυτὰ κόσμον τόσον

στροφή γ'.

θῆκε; τίς τε Μναμοσύνας λιπαροζώνου κόραις
Μουσαγέτα ναοὺς τε τόσους χαρίεντας
δεῖμε, κοσμέων δὲ τίς ἄςυ Ἀθανᾶν τευτονίδων τόδε παντᾶ
στᾶσε θαητὰ τόσα μναμηΐα;
τοῖσιν ἔπι ρόμα πᾶν
προφέρει Λουδοῦϊκον,
σκάπτον ὅς τ' ὀρθᾶ χερί

ἀντιστροφή γ'.

Βαυαροῖς νόμα, βασιλεῦσ' ἐν ἀνασσόντεσσι μὲν
μνασηρ ἄοιδᾶν θεσπέσιος, βασιλεὺς δὲ
εἰν ἄοιδόισιν μέγας. ᾧ θαλεροῖσιν μὲν βασιλήϊα τέγχθη
ἄμματα δάκρυσι, φόρμιγγος δ' ἄπο
σεῦ περὶ μαρμαμένας
ἐλελίχθη χρυσέας
γῆρυς, Ἑλλάς, μαλθακά,

ἐπωδὸς γ'.

ὄζος θαλερός τε Ἶθων βλάσεν, τεοῖς
Ἴφι ἀνασσέμεν ὅς λαοῖσι λάχεν. φύγε γάρ
ἄμμος ἀριθμόν, ἐκεῖνος ὄσσ' ἀναξ
σύν τινι δαίμονι ῥέξεν,
ἀτρεκεί ξὺν ἀριθμῷ τίς κε δύναϊτό ποτ' εἰπεῖν;
Θύρσιε, ἀλλὰ σὲ παρθένου ἱεροῦ Ἑλικῶνος ἐνδυκῆς
καὶ Ἀπόλλων ἐφίλησε σοφός,
κτίλον τε θῆκεν ταῖσί σε

στροφή δ'.

ἐμμεναι παντᾶ ἱρέα, σφετέρῳ πλούτῳ τ' ἔπι
ἐγκειμένῳ ναοῖς ταμίαν ἀενάῳ.
τῷ σε καὶ σὺν πάντοθεν ἀγρόμενοι, κᾶπὸν ποθὶ τεῦ εἰ ἕκατι
ἢ Χαρίτων καλὸν ἢ Μουσαῶν χερί

ἡϋκόμων ἀγανᾶ
 νέμεταιί τις, σάμερον
 ποικίλων ὕμνων δρόσῳ

ἀντιστροφή δ΄.

ῥαινέμεν σπεύδοντι, ἀγακτιμένα τ' ὄρασι πόλει
 κῦδος, πρὸς ἄκραν ἄλλοδαπὰν τίνα, θυμέ, '
 νῦν ἐμὸν πλὸν παραμείβει; ἡ λευκαῖς πραπίδεςσι πιθήσαις
 χερσὶ βαρεῖαν ἀοίδου Θηβαίου
 ἀσθενέσιν κίθαριν
 ἐλελίξειν ἔλπομαι,
 θησέμεν τ' ἔργῳ τέλος

ἐπωδὸς δ΄.

τηλαυγές. ἕκαστος ἐᾶ κρέσσων φυᾶ.
 ἐν δὲ ταπεινὰ ποτανοῖσιν νέμομ' ὡς κολοῖος
 Ζηνὸς ἔγωγε ἄκραντα γαρύων
 ὑψιπέταν ποτὶ ὄρνιν.
 ἐνδοθεν ἀλλ' ὀρίνει τόλμα μ' αἰετὸν μεταίξαι
 παλλόμενον πελάγευσ πέραν, ἴμερὸς τέ με ἀμφέπει γλυκὺς
 πατρίδ' ἀμνάσαι, ἂν ἰζί, ἄγε,
 ποτὶ ζυγὸν καρχασίου

στροφή ε΄.

τεῖνε, οὐρόν τ' εὐθύν' ἐφ' Ἑλλάδα ὕμνων νῦν, χρόνον
 μνᾶσόν τε κεινόν μ' εὐκλέα, Μοῖσα, φαεννὰν
 παῖδες Ἑλλάνων ὅτ' ἐλευθερίας κρηπίδα νέων ἐβάλοντο,
 καὶ ἀρετᾶν καθαρῶ ἐν γνησιᾶν
 φέγγει μαρνάμενοσ
 γενεάν τοι πατρίαν
 μάνυσαν, καὶ Τυρολοῦ

ἀντιστροφή ε΄.

ὕςερρον ψευδος μεταμώνιον ἔργμασιν θέσαν·
 τοῖς καὶ πάροιθεν παντοδαποῖς περ ἀρήγων
 ἔργασίν τ' ἔπεσοί τε τηλόθεν, ἀλλ' οὐκ ἐς τέλος ἔμπαν Ἀχαιῶν
 τῆλ' ἀπέχειν φάος ἔτλας ὀμμάτων,
 τοὺς δὲ πεδερχόμενος
 ἐλαίας γλαυκὸν θ' ἐλῶν
 χειρὶ θαλλόν, Θύρσιε,

ἐπωδὸς ε΄.

Εἰραναῖος ἐς μέσον Εἰράναν φάνης
 παῖδα Θέμις ἄγων σφιν, καὶ φρενὸς ἐκ συνεταῖς
 μειλιχίων ἐπέων βέλη ἐλών
 βάλλεο, τοῖσιν ἔριν τε
 λυγροτάταν ἐτελεύτασας, τάχα δ' Ἄοος ἀσῆρ
 ἄγγελος ἐρχομένας ἐπλευ. ὁδὸν ἐρχομ' ἄμαξιτόν, βραχὺ
 μέτρον ὕμνος δέ μοι ἔσχε. λόγον
 αὐδάσομ' ἔξορκον νόφ

στροφή ζ΄.

νῦν ἀλαθεῖ, μὴ ἕτερόν τινα τῶν πρὸς γ' ἐσπέραν
 μᾶλλον γενέσθαι Θυρσίου ἀμφοτέρων πω
 καὶ σοφὸν νόφ, φίλα θ' Ἑλλάδι καὶ Ἑλλασιν ἀεὶ φρονέοντα.
 εὐλογιᾶν ρεφάνοισιν βαλλέμεν
 ἄνδρα σοφὸν πρόσσοδοι
 πλατεῖαί μοι πάντοθεν,
 ἀλλ', ἀφαιρὸς γὰρ πέλω,

ἀντιστροφή ζ΄.

ἰσχὺν ἐκπνεῦσεν μελέων κάματος νῦν μοι βραχύς,
 χερσίν τε κόπα οὐκ ἐθέλει ὑπακούειν
 ἀσθενέσσι. χαῖρε, γέρον. θεὸς οὐχ ἰδρῶθ' ἄλιον τὸν ἔθηκεν,
 ὦθ' ὑπὲρ ἄμμι μέτωπον φαίδιμον
 ἔρρεέ σοι, θεός, ὃ
 καὶ ἀελπές τι βροτοῖς
 ἄνυσεν, καὶ Ἑλλάδα

ἐπωδὸς ζ΄.

τοῦ ἀμφιέποντος ἰθύνει δαίμονος
 οὔρον, ἐν ἄμμι δὲ θήσει καὶ μετόπισθεν ἔτι
 ἄφθιτον ἔμμεν αἰὲν κλέος τεόν.
 Ζεῦ, ἰκέτας σέθεν ὄρσαις
 λύδιον ἀδῦ σὺν ἄλιξιν μέλος ἐρχομαι ἄλλοις.
 τοὺς δε δέκευ ρεφάνους ὕμνων, ὑγιεντά τε Θυρσίφ διδοῖ
 πότμον αἰεὶ, ἐμὲ πατρίδι δὲ
 σοφῶ τε ἄνδρ' εἴη ἀδεῖν.

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, Δ. ΠΑΡΡΗΣΙΑΔΗΣ, Δ. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ, ΗΡΟΚΛΗΣ ΒΟΣΣΙΑΔΗΣ, Θ. Π. ΒΡΥΖΑΚΗΣ, Α. ΓΕΝΝΑΔΙΟΣ, Ν. ΓΕΩΡΓΑΝΤΑΣ, Χ. ΓΡΙΒΑΣ, Ι. Ν. ΙΓΓΛΕΣΗΣ, Γ. ΚΑΡΑΜΙΤΣΑΣ, Ν. ΚΑΤΣΟΣ, Ξ. ΛΑΤΡΗΣ, Π. ΛΑΤΡΗΣ, Α. ΜΑΓΓΙΝΑΣ, Δ. ΜΑΥΡΟΦΡΥΔΗΣ, Α. Κ. ΜΕΤΑΞΑΣ, Ι. ΜΟΣΧΟΝΗΣΙΟΣ, Μ. ΜΟΥΡΑΚΗΣ, Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΗΣ, Ι. Ρ. ΠΑΛΑΜΙΔΗΣ, Κ. ΣΒΟΡΩΝΟΣ, Γ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ, Α. ΦΩΤΕΙΝΟΣ, Κ.Λ.Π.

3

Ἄγγελια ἐκδόσεως τοῦ ποιήματος Πλάνης τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη

ΑΓΓΕΛΙΑ

Μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων ποιημάτων μου ὑπάρχει καὶ ἐπικολυρικόν τι, φέρον τὴν ἐπιγραφὴν «Πλάνης». Τὸ ποίημα τοῦτο, ἀπεικόνισιν τοῦ ποιητικοῦ κόσμου, ἐν ᾧ παρεφέρετο ἡ ἡλικία τῆς πρώτης μου νεότητος, ὡς φέρον πολλὰς καὶ οὐσιώδεις ἐλλείψεις, εἶχον καταδικάσῃ πρὸ ἐτῶν ἤδη νὰ μείνῃ διὰ παντὸς τεθαμμένον εἰς τὸ πενιχρόν μου ποιητικὸν χαρτοφυλάκιον. Ἄλλ' ἐπειδὴ πολλοὶ φίλοι μου, ἀπ' ἐναντίας πρὸς τὴν ἐμὴν γνώμην, τὸ ποιήμά μου τοῦτο θεωροῦσιν ὡς τὸ ἄριστον τῶν ἔργων μου, καὶ, ἀπ' οὗτου ἐπέστρεψα ἐκ Γερμανίας, ἀδιαλείπτως μὲ προτρέπουσιν εἰς τὴν ἐκδοσίν του, τελευτῶν ἐνέδωκα εἰς τὰς φιλικὰς προτροπὰς, καὶ προαγγέλλων τὴν ἐκδοσίν του, ἐπικαλοῦμαι τὴν συνδρομὴν τῶν φιλομούσων ὅπως ἐξ αὐτῆς ἀποζημιωθῶ διὰ τὰς ὑλικὰς τουλάχιστον δαπάνας τῆς ἐκδόσεως.

Τὸ βιβλίον, τυπωθησόμενον (ἐν Λειψία ἴσως, μὲ χαρακτήρας, ὅποιοι οἱ τῶν «Κυψελιδῶν» μου) ἐπὶ χάρτου ἀρίστης ποιότητος, καὶ συγκροτούμενον ἐκ 13-15 τυπογραφικῶν φύλλων, τιμᾶται δραχμῶν 3 μὲν διὰ τοὺς συνδρομητὰς, 4 δὲ διὰ τοὺς λοιποὺς ἀγοραστὰς, πληρωτέων ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ βιβλίου.

Ἀθήνησι, τῇ 23 Μαΐου 1862.

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

4

Ἐπιστολὴ Δ. Ν. Βερναρδάκη πρὸς Γ. Ἀθέρωφ

Ἐν ΜΥΤΙΛΗΝῃ τῇ 12/24 Ἰουλίου 1889

Φιλογενέστατε ἄνερ καὶ φιλομουσότητε,

Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 6/18 Ἰουνίου ἐπιστολήν, δι' ἧς μοι ἀνακοινοῦτε τὴν ἀπόφασίν Σας, ὅτι ἀναδέχεσθε τὴν δαπάνην τῆς ἐκδόσεως τοῦ περὶ γενικῆς ἱστορίας συγγράμματός μου καὶ μὲ προτρέπετε ν' ἀναλάβω μετ' εὐψυχίας τὴν πρὸς ἐκτύπωσιν ἀναθεώρησιν καὶ παρασκευὴν τοῦ ἔργου.

Σὰς εὐχαριστῶ ἐγκαρδίως, φιλογενέστατε ἄνερ καὶ φιλομουσότητε, διὰ τὴν γενναιόδωρον χορηγίαν, ἧς ἠξιώσατε τὸ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ μου ἀποκειμένον ἔργον, ὅπερ ἄνευ τῆς ὕμετέρας μερίμνης καὶ ἀντιλήψεως ἔμελλεν ἀναμφιβόλως νὰ μένῃ τεθαμμένον διὰ παντὸς. Ἄλλὰ συγχρόνως Σὰς εὐχαριστῶ καὶ διὰ τὴν ἐπιστολήν Σας αὐτήν, οὐχ' ἤττον τῆς χορηγίας Σας μεγαλόδωρον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι εἰκὼν πιστῆ ὄχι τῆς οἰασθήποτε ἐν τοῖς γράμμασι καὶ τῇ ἐπιστήμῃ ἀξίας μου, ἀλλὰ τῆς μεγάλης τοῦ πανελληνίου χορηγοῦ ψυχῆς, ὅστις μεγαλοφρόνως ἐξαίρων τὰ ταπεινὰ καὶ σμικρὰ, ἐπιθυμεῖ

νά ύψωση μέχρις ἑαυτοῦ, εἰ δυνατόν, τὸν εὐεργετούμενον διὰ τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐφημίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἡ γλυκυτέρα ἀμοιβή, ἥς μέχρι τοῦδε ἀπήλαυσα ἐν τῷ μακροχρονίῳ μου φιλολογικῷ σταδίῳ, αὕτη δ' ἔσται καὶ τὸ ἰσχυρότερον μετὰ Θεὸν στήριγμά μου ἐν τῇ νέᾳ καὶ ἐπιπόνῳ μου σταδιοδρομίᾳ.

Ἐπειδὴ καθ' ἃ μοὶ γράφει ὁ κοινὸς φίλος κύριος Α. Φ. Λιμπρίτης εὐηρεστήθητε νὰ προνοήσητε καὶ περὶ τῆς προκαταρκτικῆς δαπάνης, ἣτις ἀπαιτεῖται ὅπως μεταβῶ εἰς πόλιν τινὰ τῆς Ἑσπερίας καὶ διαμείνω ἐκεῖ μέχρις ὅτου κανονίσω τὰ τῆς παρασκευῆς καὶ ἐκτυπώσεως τοῦ ἔργου θέλω Σᾶς γράψαι περὶ τούτου εὐθύς ὡς τελέσας μικρὰς μου τινὰς ἡμιτελεῖς ἐργασίας, ἐτοιμασθῶ πρὸς ἀναχώρησιν.

Δέξασθε, φιλομουσάτατε καὶ φιλογενέστατε ἄνερ, τὴν διαβεβαίωσιν τῆς βαθυτάτης καὶ διὰ βίου εὐγνωμοσύνης μεθ' ἣς διατελῶ πρόθυμος.

Ὁ ὑμέτερος

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ

Τῷ φιλομουσοτάτῳ καὶ φιλογενεστάτῳ

Κυρίῳ Κυρίῳ Γεωργίῳ Ἀθέρωφ

Εἰς Ἀλεξάνδρειαν

5

Ἄγγελία ἐκδόσεως τῆς Φάουσας τοῦ Δ. Ν. Βερναρδάκη

ΦΑΥΣΤΑ,

ΔΡΑΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ Εἰς ΠΡΑΞΕΙΣ ΠΕΝΤΕ,

ΠΑΡΑΣΤΑΘΕΝ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΑΠΟ ΤΗΣ ΣΚΗΝΗΣ ΤΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΘΕΑΤΡΟΥ ΟΜΟΝΟΙΑΣ

ΤΗ 21 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1893.

Ἐπειδὴ πολλοὶ φίλοι τῆς ἐθνικῆς σκηνῆς, μὴ παρευρεθέντες μηδὲ δυνάμενοι νὰ παρευρεθῶσιν εἰς τὴν ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίαν τοῦ ἀνωτέρω δράματος, ἐπανειλημμένως μοι ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἴδωσιν αὐτὸ δημοσιευόμενον, ἀπεφάσισα νὰ προβῶ εἰς τὴν ἐκτύπωσιν αὐτοῦ, εὐθύς ὡς ἤθελον συλληχθῆ ἑπαρκεῖς εἰς αὐτὴν ὑπογραφαὶ συνδρομητῶν.

Τὸ δρᾶμα συνοδευόμενον μὲ σημειώσεις καὶ προλεγόμενα, ὅσα καὶ ὅποια ἤθελον κριθῆ ἀναγκαῖα εἰς πληρεστέραν αὐτοῦ κατανόησιν, περιέχον δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ὅσα μέρη ἀπεκόπησαν συντομίας χάριν ἐν τῇ ἀπὸ σκηνῆς διδασκαλίᾳ, θέλει τυπωθῆ ἐν Ἀθήναις μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς τυπογραφικῆς κομψότητος. Ἡ τιμὴ τοῦ βιβλίου, συγκειμένου ἐκ 13-15 τυπογραφικῶν φύλλων, ὠρίσθη διὰ τοῦ συνδρομητῆς εἰς φράγκα χρυσᾶ 3, πληρωτέα ἅμα τῇ παραλαβῇ.

Ἐν Μυτιλήνῃ, τῇ 2 Νοεμβρίου 1893.

Δ. Ν. ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ.

Ὄνομα καὶ ἐπώνυμον

Τόπος διαμονῆς

Ἄριθ. ἀντιτύπων

SUMMARY

S. Fassoulakis, *The leaflets advertising forthcoming books in XIX century and Prof. D. N. Bernardakis*

Special leaflets advertising forthcoming books were in common use during the first half of XIXth century. These leaflets save a considerable amount of details concerning history of books and history of ideas; they are also a good source of quantitative history. During the second half of XIXth century, when printers, publishers and book - binders set up in Greece, this method had gradually declined but short advertisements of new publications in the newspapers and magazines took their place.

Professor Demetriós N. Bernardakis (1833-1907) is a typical example. He published at least five leaflets which announced several new publications of his own; finally only two of his books were published. The method had already declined in the capital (Athens) but was in use in the district (Mytilene).